

Asia Julistetaiteen tekijänoikeussuoja

Hakija X

Annettu 2.10.2013

Tiivistelmä

Julisteeseen piirretty kuva suusta ilmensi tekijänsä luovia valintoja siinä määrin, että se oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Vaatemallistossa käytetty toisen tekijän tekemä kuva suusta erosi siinä määrin julisteen kuvasta, että vaatemallistossa käytetty kuva ei loukannut julisteen kuvan tekijän oikeuksia.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, ylittääkö hänen suunnittelemansa ”Kita”-julisteen suukuvan teoskynnyksen ja ovatko luonnollisen henkilön DP:n vaatemalleissa käytetyt kuvat hakijan yksinoikeutta loukkaavia muunnelmia hakijan suukuvasta vai itsenäisiä teoksia.

Hakija on tammikuussa 2011 suunnitellut lausuntopyynnön liitteenä olevan ”Kita”-julisteen käytettäväksi Lahden Julistebienale 2011 -näyttelyjulisteena. Näyttelyjuliste on julkistettu 17.2.2011. Hakija on lisäksi suunnitellut näyttelylle viestintämateriaalia, joissa pääosassa on sama hakijan piirtämä suukuva. Juliste on ollut ulkomaisissa graafisen suunnittelun ja julistetaiteen näyttelyissä, designlehdissä ja -vuosikirjoissa sekä palkittu suomalaisilla ja ulkomaisilla palkinnoilla.

Helmikuussa 2012 hakija huomasi DP:n suunnitteleman vaatemalliston ”Autumn/Winter 2012 – The Enterprise”, joiden eräissä vaatemalleissa oli hakijan mukaan hänen piirtämä suukuva. Hakijan mukaan DP:n vaatemalleissa käytetyt kuvat ovat niin samanlaisia kuin ”Kita”-julisteen suukuva, että samuuselämykseltä ei voi välttyä. ”Kita”-julisteen laajan esillä olon ja sen saaman julkisuuden takia on vaikeaa uskoa, että samaan ammattilaisten ryhmään kuuluva DP olisi sattumalta luonut hyvin samankaltaisen kuvan. DP:n vaatemalleissa käytetyt kuvat ovat

kopioita hakijan suukuvasta. Hakijan käsityksen mukaan tekijänoikeudellisesti merkityksellisen eli kielletyn kopioinnin ei tarvitse olla täysin ”yksi yhteen” –kopiointia alkuperäisteoksesta. DP:n suunnittelemien vaatemallien kuvien toteutus on niin samankaltainen kuin ”Kita”-julisteen toteutus, että vaatemallien on täytynyt syntyä käyttämällä hyväksi ”Kita”-julistetta. DP:n vaatemallin kuvan mittasuhteet ja värit ovat hyvin yhdenmukaiset hakijan piirtämän suukuvan kanssa. Samoin tapa käyttää kuvaa vaatemalleissa eli tapa jolla kuva on rajattu käytettävään pintaan on täsmälleen samanlainen kuin Lahden Julsitebiennale 2011 –näyttelylle hakijan suunnittelemassa viestintämateriaalissa.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut DP:lle tilaisuuden antaa vastine asiassa. Vastineessaan DP on todennut, että hänen vuonna 2012 tekemä muotisuunnittelumalli ei loukkaa hakijan tekijänoikeutta, koska kuvista mahdollisesti syntyvä kokonaisvaikutelma johtuu muiden kuin tekijänoikeudella suojattujen elementtien samankaltaisuudesta: elementit, jotka ovat tai jotka voisivat olla tekijänoikeudella suojattuja, eivät ole samoja ja hakijan suukuvan elementit eivät ole uusia.

Sekä hakijan että vastineenantajan kuvissa on avoin suu, jossa on punaiset huulet, suuret valkoiset hampaat ja mustaksi varjostettu aukko. Tämä johtuu siitä, että kaikissa vampyyrien suissa on aina esitettynä punaiset huulet ja suuret valkoiset hampaat. Tällaisia elementtejä löytyy kymmenistä vampyyrien suista internethaun perusteella. Tällaisilla elementeillä ei ole tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusloukkauksen arvioinnissa ei voida ottaa huomioon tällaisia elementtejä, joilla ei ole tekijänoikeuden suojaa. Mahdolliset väitteet, joiden mukaan DP:n suunnitelmat loukkaavat hakijan tekijänoikeuksia perustuvat virheellisiin oletuksiin ja ovat vääriä.

Elementit, jotka voisivat olla tekijänoikeudella suojattuja, ovat kuvissa selvästi erilaisia. Tällaisia elementtejä ovat esimerkiksi: hampaiden pituus ja muoto, hampaiden väliset etäisyydet, hampaiden lukumäärä, suun väri ja hakijan kuvan suussa on kieli. Hakijan kuvan suu on ovaali sulkeutunut muoto, jonka sisällä kuvan kaikki elementit sijaitsevat. DP:n kuvan elementit sijaitsevat kahtena erillisenä vastakkaisena raitana.

DP:n mukaan hakijan suukuvan elementit eivät ole uusia, sillä DP on vuonna 2010 suunnitellut suukuvan, joka on julkaistu 2011. DP on saattanut nähdä hakijan julisteen mutta omia mallejaan suunnitellessaan DP:llä on ollut mielessä vain vampyyrin suu kuten hänen suunnitelleessaan muita ”vampyyrinkaltaisia malleja” ennen kuin hakija suunnitteli julisteensa. Vampyyrien suut, hampaat ja vastaavat ominaisuudet ovat viimeisten kuuden vuoden ajan tunnusmaisesti esiintyneitä teemoja DP:n suunnittelemisissa malleissa.

DP ei havaitse vaatesuunnittelussaan hakijan minkään tekijänoikeudella suojattujen elementtien jäljentämistä. DP on koko uransa ajan pyrkinyt luomaan suunnitelmia, jotka ovat ainutlaatuisia ja riippumattomia yleisistä trendeistä tai muiden ihmisten työn vaikutuksista. Väitteet tekijänoikeudenloukkauksesta ovat perusteettomia, virheellisiä ja totuudenvastaisia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen tuotteita.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Arvioinnissa keskeinen seikka on kyseisen työn vertailu valmistusprosessin alussa jo olemassa oleviin tuotteisiin. Mikäli luomishetkellä on useita samanlaisia tuotteita, on tämä peruste omaperäisyyttä vastaan. Tuotteiden eroja arvioitaessa on arvioitava myös sitä, missä määrin tekijän on ollut mahdollista tehdä luovia valintoja ja siten tehdä aikaisemmista tuotteista eroava tuote. Mikäli yhteneväisyydet tuotteissa ovat vallitsevampia kuin eroavaisuudet, on tämä peruste omaperäisyyttä vastaan.

Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna yltää teostasoon eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä esimerkiksi hyödyntämästä jotain ideaa.

Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittykö teoskynnys.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2007:18 katsottiin muun muassa Rölli-peikko -hahmon piirrosten olevan siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne saivat suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina teoksina. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2005:1 matkamunistolautasissa käytettyjä piirustuksia ei pidetty tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina. Yksittäisiä rakennuksia kuvaavat piirustukset tai näiden piirustusten matkamunistolautasessa käytetty yhdistelmä ei yltänyt teostasoon, koska piirustuksissa oli toistettu siinä kuvattujen rakennusten olennaisia piirteitä melko tavanomaisella tavalla. Lisäksi oli ilmeistä, että koristelautasessa käytetyt kuva-aiheet, kuten eduskuntatalo tai Uspenskin katedraali, olivat yleisesti tunnettuja ja matkamustoissa ja postikorteissa yleisesti jo vuosia käytettyjä. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1991:1 tuotteisiin painetut piirrosten ja tekstien muodostamat kuvakokonaisuudet olivat tekijänoikeudellisesti suojattuja. Kuvakokonaisuuksien teostasoa arvioitiin pitäen lähtökohtana piirrosten yleistä, alhaista teostasovaatimusta. Tekijänoikeudelliselta kannalta ei ollut merkitystä sillä, että piirrookset oli painettu kankaalle.

Analyysi ja johtopäätökset

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua materiaalia hakijan julisteen kuvasta ja vastineenantajan vaatemalliston kuvasta ja toteaa, että lausuntopyynnössä mainitussa hakijan julisteessa on kuvattuna auki oleva ovaalinmuotoinen punahuulinen suu valkoisella taustalla. Suussa on kieli ja kahdeksan valkoista terävää hammasta sekä alaleuassa että yläleuassa. Yläkulmahampaat ovat muita hampaita pitempiä. Nielu on musta ja siinä

on valkoinen teksti ”Julistebiennale Lahti 2011”. Vastineenantajan kuvassa on kaksi punaista raitaa kuvastamassa ylä- ja alahuulia. Sekä alaleuassa että yläleuassa on kuusi hammasta. Kulmahampaat ovat muita hampaita pitempiä. Nielu on musta ja tekstitön.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että pyrittäessä luomaan suuksi tunnistettavissa oleva kuva on todennäköistä, että samoista lähtökohdista tehtävään ryhtyvät eri tekijät päätyisivät jossain määrin samanlaisiin lopputuloksiin. Näin on siksi, että tekijälle ei jää rajattomasti mahdollisuuksia tehdä luovia omaperäisiä valintoja, jotka näkyisivät työn lopputuloksessa. Huomioon ottaen kuitenkin kuvataiteen matala teoskynnys hakijan julisteen suukuva ilmentää siinä määrin tekijänsä luovia ja omaperäisiä valintoja, että kuva on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Vastineenantajan kuva ei ole identtinen kopio hakijan kuvasta. Verrattaessa hakijan kuvaa vastineenantajan kuvaan tekijänoikeusneuvosto katsoo, että vastineenantajan kuva poikkeaa siinä määrin hakijan kuvasta, että vastineenantajan kuva ei loukkaa hakijan oikeuksia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se ei toimivaltansa puitteissa ota kantaa siihen, voidaanko asiaa arvioida muun kuin tekijänoikeuslain perusteella. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymykseen, ketkä ovat lausuntopyyntöissä kyseessä olleiden kuvien oikeudenhaltijoita.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ritva Hanski-Pitkälä, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Ilmo Laevuo, Kirsi-Marja Okkonen, Taina Pihlajarinne, Pekka Pulkkinen, Michaela Ramm-Schmidt, Pekka Sipilä, Aku Toivonen, Tiina Toivonen.